Ardiak, mapak eta armadak

Zizkino mendia (854 m) kareharrizko tontor txiki bat da, piramide itxurakoa. Lapiazeko pitzaduren artean, Gerra Zibileko defentsa-lerro errepublikanoetako lubaki batzuen aztarnak gordetzen dira oraindik ere.

"Pipas"en txabola, Zizkinon. 2020an konpondu baino lehen

Gune honetan egiten den edozein ibilbidek funtsezko geldialdi bat du txapazko estalkia duen harrizko txabola batean, gailurretik gertu. Egitura horrek mendi hauek benetan ezagutzen dituen giza taldera zuzentzen gaitu: artzainak. Izan ere, artzaintza garrantzi handiko jarduera izan da, mendeak joan mendeak etorri, tokiko komunitateen biziraupenerako hala nola lurraldearen ezagutza eta kudeaketarako.

Eremuaren ezagutza sakon hori, benetako mapa mentalen eran, funtsezkoa izan zen gerra garaian. Izan ere, gatazka hasi zenean egun Gorbeialdea denaren eskualde osoan bi aldeek errezeloz begiratzen zieten artzainei. Lurralde ez oso handi baina astun eta ez oso ezagun bateko transhumante horiek ez zuten alde batekoen edo bestekoen ezagutza espezifikorik, eta batzuen eta besteen espioitza-susmoen jomuga izaten ziren. Horren adibidea da Marcelino Iduya, 60 urteko artzain zigoitiarra, zeina matxinatutako agintariek fusilatu egin baitzuten 1936ko abuztu erdialdean, espioia izatea egotzita.

Zizkinoko txabola, 2020an konpondu ondoren

Artzainek gerran emandako laguntzaren garrantzia agerian geratu zen, halaber, 1936ko irailaren hasieran errepublikanoen eremuan matxinatutako indarrek 1.000 ardi baino gehiago lapurtu zituztenean. Gaueko "operazio" bat izan zen, eta zaila da imajinatzea hura artzain profesionalen laguntzarik –borondatezkoa edo derrigortua– gabe egitea.

On Kixote Mantxakoaren pertsonaia literarioak ardi-taldeak eta armadak nahasten zituen Urrezko Mendea izenekoan. 1936an, XX. mendean, kartografiak egiteko aurrerapen tekniko guztiak gorabehera, artzainek eta haien ezagutzek benetako goi-aginte baten balioa izanez jarraitzen zuten.

JOSU SANTAMARINA OTAOLA. ZIGOITIKO MEMORIA HISTORIKOAREN IBILBIDEAK

(2019-02-07) ERREPUBLIKAKO FRONTEA (1936-1937)